

РЕЦЕНЗИЯ

ЗА: Ангелина Стефанова Василева,

Лексиката в речника на Александър Лвович Дювернуа, Благоевград, 2018г., дисертационен труд, представен за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

Област на висше образование: Хуманитарни науки

Професионално направление: 2.1. Филология

Научна специалност: 05.04.17. Български език

Научен ръководител: проф. д-р Антони Стоилов

ОТ: проф. д-р Лилия Илиева

1. Данни за кандидата

Ангелина Василева е завършила висшето си образование във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“ и е постъпила в докторските програми на ЮЗУ „Неофит Рилски“, където се е обучавала задочно.

Участвала е с доклади в осем национални и международни научни форуми. В областта на дисертацията си има десет публикации, някои от които са под печат. С това Ангелина Василева е изпълнила предварителните изисквания за получаване на образователната и научна степен „доктор“ в направление 2.1.Филология и научна специалност Български език.

2. Актуалност на темата

Представеният труд е посветен на неизследвани проблеми в българската наука, засягащи речника на Александър Дювернуа, който е на практика първият завършен речник на новобългарския език и предхожда опирация се и на него речник на Найдено Геров (впрочем, също недостатъчно изследван, но в много по-малка степен). Като

результат от изследването се е получил ценен и приносен труд, което е заслуга на авторката и на нейния научен ръководител. Чрез този труд се запълва една съществена и неояснима липса в науката за българския език, представян лексикографски.

3. Съдържание на дисертационния труд

Авторката е използвала единственото издание на речника, „Словарь болгарскаго языка по памятникамъ народной словесности и произведеніямъ новѣйшей печати от 1889 година (издаден от Университетская типографія, Страст. бульв., Москва)“, което е библиографска рядкост.

Трудът е структуриран в седем глави, обособяването на които почива върху логически принцип и е подчинено на тяхното съдържание, и съдържа 449 страници.

Първата глава е наречена също и „Увод“, което повече отговаря на нейното съдържание. Там авторката е изложила своите цели, задачи и методи, направила е кратък преглед на речниковото дело през Възраждането (което предхожда създаването на Речника) и е представила личността на Александър Лвович Дювернуа - въпреки своя съществен принос в българската лексикография, той е почти непознат като славист и като българист в българската филологическа наука. Авторката е привела и биографични данни за съставителя на речника Александър Лвович Дювернуа, както и за трудовете, които той е отпечатал (или не е успял да отпечата). Някои от тези трудове могат да се открият в интернет, тъй като списанията и годишниците, в които е текстът им, са дигитализирани. Тяхното издирване е останало извън задачите, които си е поставила авторката. А някои от тях са безспорно интересни за българистиката, например - статията върху Симеоновия (Светославовия) сборник. Също е интересна и връзката между Дювернуа и най-изявения му български сътрудник, бъдещия писател Тодор Влайков. Може би по тази нишка биха се открили някои данни за Дювернуа и работата върху речника в архива на писателя. Но и тази задача е останала извън интересите на авторката, която, съобразно своите виждания, се е концентрирала върху речника.

И това, което е постигнала авторката, е постижение, тъй като за първи път се осветяват събития, свързани с жизнения път на Дювернуа.

Във втората глава - „Общо описание на речника“ - е представен речникът откъм структура, история на създаването, ексцерпирани източници, строеж на речниковата

статия (разгледан подробно и в подточки). Един важен факт е спрял вниманието на авторката - видният петербургски славист Пьотър Алексеевич Лавров е ученик на Дювернуа. Това обяснява добрата подготовка на проф. Лавров по въпроси на българския език, което му е позволило да реагира с обоснована научна позиция на амбициозните, но неадекватни и научно несъстоятелни опити на бесарабския българин Петър Драганов и някои повлияни от него бивши негови ученици от Солунската българска гимназия да направят голямо откритие в славистиката. Известно е, че славистиката през 19 век все още прави опити да открие и нови, неизвестни славянски езици, като евентуалните откриватели да се прочуят с евентуалните си открития. Знае се, че и Карл Вернер е правил преди това опити да открие неизвестен в науката славянски език в Балтийската област, но точно тук не е успял (за сметка на това е открил, благодарение и на тези свои търсения и внимание към акцентуацията, закономерност в развоя на германските езици, известна като „Закон на Вернер“).

Авторката тук се е спряла и на един важен принос на Дювернуа - опитите му върху етимологията на някои от включените думи.

Много ценен е прегледът на източниците, от които Дювернуа е ексцерпирал материалите за своя речник. Както е известно, това е недостатъчно осветлен въпрос дори и при значително по-изследвания речник на Найдено Геров. След труда на Ангелина Василева можем да смятаме, че по отношение на речника на Дювернуа този въпрос е разгледан с немалка степен на пълноти.

В третата глава - „Частите на речта в речника“ - авторката се е занимавала с изследването на материала от речника, разпределен по части на речта. Тук материалът е разгледан и откъм словообразуване, както то е обяснено от Дювернуа. Виждат се някои много ценни наблюдения на автора, които по-нататък българското езикознание е пропускало, например - при глаголните суфикси, които по начало са слабо изследвани. Тази глава е изработена от дисертантката много прецизно и внимателно.

В четвъртата глава са разгледани лексикалните слоеве в речника. Дювернуа е посочвал езика, от който са влезли заетите думи в българския език. Естествено, през този период в българския език от чуждите думи преобладават османизмите, и това е посочено в труда. В речника няма думи от английски произход (не са посочени от Дювернуа и в българската лексикология се смята, че те през този период просто липсват). Само за информация ще посоча, че в своя неотдавнашна работа върху

триезичния (българско-гръцко-френски) разговорник на Тома Кралевски от 1850 г. , посочик и английски думи (*чоколад* и *пунч*), вероятно заети в българския на цариградските българи през турски: https://lib.uni-plovdiv.net/bitstream/handle/123456789/103/NTF_2016_54_1_A_62_75.pdf?sequence=1&

В петата глава е направен преглед на лексиката от функционална и стилистична гледна точка. Дювернуа е давал и бележки за лексиката, която е оценявал като регионално ограничена, като я е посочвал за диалектна. Така се открива и едно лексикално богатство, а в някои случаи диалектният характер се изразява само във формата на думата, например - при глаголни окончания. Нормално тези примери са илюстрирани обичайно с фрагменти от фолклорни текстове.

Шестата глава на труда е посветена на структурните отношения между лексикалните единици: полисемия, антонимия, синонимия, омонимия, паронимия. Прави впечатление немалкият брой на синонимите, което говори вече за постигнато езиково богатство.

Седмата глава има обобщаващ характер. В нея са дадени ценни количествени характеристики на речниковите единици, които се правят за първи път и които по точен и прецизен начин представят този първи обемен речник на новобългарския език. Ангелина Василева дава информация за общия брой на лексикалните единици, а също е дала и статистически данни за отделните части на речта. Това е много ценна работа върху речника, извършена внимателно и прецизно, и е един от съществените научни приноси на представения дисертационен труд.

4. Недостатъци и препоръки

Работата е структурирана логически правилно, но има какво да се желае при означението на конкретните глави и следва да се направят някои препоръки за обособяване на изложението (съставено от отделни глави) от увода и от заключението.

5. Заключение

Дисертантката Ангелина Василева е успяла да покаже колко интересен е речникът на Дювернуа , който представлява един съвсем различен поглед върху българския език и е отбелязал неща, неуловени от други съставители на речници и дори - от граматиките. Естествено, речникът има някои недостатъци, за които Дювернуа е

бил упрекуван. Но в много случаи Дювернуа е представил значението дори по-добре, отколкото това е сторено в по-късни речници. И речникът на Найдено Геров, който е неоценимо народно богатство, е бил жестоко критикуван от своите съвременници. Главни критици са били съставителите на малки диалектни речници, които направо са го упрекували в плагиатство, тъй като не са посочени като извори. Но тяхното дело днес е ценно с това, че е допринесло с нещо за големия речник на Найдено Геров.

Трудът на Ангелина Василева е разработен прецизно, внимателно и по интересен начин, на добро научно равнище. Авторката е проявила и несъмнена природна интелигентност. Той е приносен както по своята същност (изследва практически неизследван важен лексикографски труд), така и по начина, по който е разработен, с ценни наблюдения и със статистически данни.

С пълно убеждение препоръчвам на почитаемото научно жури да присъди на Ангелина Василева образователната и научна степен „доктор, за което и аз ще дам своя глас „ЗА“.

25 август 2018,

БЛАГОЕВГРАД

ПОДПИС:

(Проф. д-р Лилия Илиева)